

Petar Jevremović,
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

UDK 316.6: 616.89

TOPOLOGIJA GRUPE I PRAZNO MESTO ZA VOĐU

Sažetak: Tekst je posvećen analizi *mesta* koje vođa ima u grupi koja je izložena smanjenoj izvesnosti i povišenoj (unutrašnjoj) tenziji. Analizu Herodotove priče o Pizistratovom dolasku na vlast prati potonja teorijska elaboracija grupne dinamike. U prvom planu su iracionalni (narcistički, psihotični) faktori koji, uporedo sa simboličkom regulativom, određuju specifičnost grupne dinamike. Govori se o tri tipa vođe: o heroju, paranoiku i varalici.

Gljučne reči: Herodot, Pizistrat, psihoanaliza, grupna dinamika, vođa

Mnoštvo poučnih priča dugujemo Herodotu. Svakako, jedna od njih je i ona posvećena Pizistratu, čoveku vlastoljubivom i, u stvarima političke manipulacije, nesvakidašnje snalažljivom. Priča se nalazi u prvoj knjizi znamenite *Istorije*.¹

Pizistrat nije bio čovek ideje. Bio je – čovek ambicije. Danas bismo za njega rekli: *pravi političar*. Demagog. Oduvek je želeo da se domogne vlasti. Jedino ga je to zanimalo. Nestabilna politička situacija mu je odgovarala. Atika je bila razjedinjena. Bilo je to vreme velikih napetosti i nesloge, straha i neizvesnosti, vreme duboke krize.

Postojalo je stalno tinjajuće nepoverenje, a onda i sukob, između *priobalnih* i onih (uslovno rečeno) *ravničarskih Atinjana*. Zavađene strane bile su oličene u dvema partijama. U partiji *priobalnih* i u partiji *ravničarskih* Atinjana. Jednu je predvodio Likurg (sin Aristoledov), drugu Megakle (sin Alkmeonov). Pizistrat osniva treću partiju (*partiju brđana*) i uključuje se u borbu za vlast. To čini lukavo, igra prljavo, vara. Nemoralan je i pragmatičan. Na sve je spreman. Ne okleva. Brzo se snalazi. Uzima stvar u svoje ruke. Ulazi u političku borbu. Samog sebe i svoje mazge namerno ranjava, potom (tobože ranjen) dolazi do trga. Tu svima oglašava da ga je neprijatelj mučki napao, da je to bio pokušaj ubistva, da mu je život ugrožen. Tako je sve počelo.

Bio je ubedljiv. Ili, Atinjani behu odveć lakoverni. U svakom slučaju, poverovaše mu i on dobi (mi bismo danas rekli) *obezbeđenje*, grupu snažnih (njemu lojalnih) momaka naoružanih toljagama. Time osokoljen Pizistrat, ubrzo, uspeva da zavlada Atinom. Bivajući na vlasti, ništa bitno nije preduzimao. Već sam rekao, on, nije bio čovek ideje. Naprosto, on je vladao. Ništa nije menjao, nikakve nove zakone nije uveo, ni nove prakse. Ništa staro nije ukinuo. Ipak, na vlasti neće dugo ostati. Stvari će se zakomplikovati. Ubrzo

¹ U pitanju su, pre svega, poglavlja 60 i 61 prve knjige Herodotove *Istorije*.

će morati da beži iz Atine. Odatle će ga proterati strah od sveže izmirenih doskorašnjih protivnika, Likurga i Megakla.

Priča se ovde ne završava. Savez Likurga i Megakla će biti kratkog veka. Iz nekog (nama danas nepoznatog) razloga Megaklo okreće leđa Likurgu. Kuje zaveru protiv njega. Sprema prevrat. Želi da ga ukloni sa vlasti. Time se aktivno bavi. Očigledno: planira, okuplja ljude. Što je najvažnije, udružuje se sa Pizistratom, sa svojim dotadašnjim protivnikom. Nudi mu vlast. Uz vlast mu nudi i ruku svoje kćerke. Time, verovatno, želi da osigura trajnost nove koalicije.²

Sam Pizistrat, dakle, tako dobija još jednu šansu. I on će je iskoristiti. Pomoći će mu Megaklo i njegovi ljudi. Pribeći će *lukavstvu*. Odigraće majstorski. Još jednom, Atinjani će ispasti lakoverni. Biće izmanipulisani. Zapravo, namagarčeni. U svemu tome, uz Megakla i njegove ljude, pomoćiće mu *jedna žena*. Njena uloga će biti važna. U izvesnom smislu čak presudna. Znamo joj ime. Oko toga se svi slažu. Zvala se Fija.

Bila je lepa i stasita. Markantna. Mnogi su je (sva je prilika) poznavali. Poznavali i prepoznavali. I nju i njenu porodicu. Herodot je rodnom smešta u Peansku *demu*. Nešto kasnije, Aristotel, u svom *Ustavu Atinskom*, pominje i neka druga (od samog Herodota očigledno nezavisna) svedočanstva.³

Uloga koja je pripala ovoj ženi nije uključivala nikakve reči, nikakav tekst. Ona ništa nije morala da govori. Nešto sasvim drugo se od nje očekivalo: *da na odgovarajući način izgleda*. I da u tome bude ubedljiva. Da se samim svojim izgledanjem (što je moguće bolje) uklopi u prethodno brižljivo aranžiranu *sliku*. U – *prizor*. Da bude ključni element tog istog *prizora*. Te – *slike*.

Svojim sugrađanima Pizistrat je upriličio jednu krajnje nesvakidašnju *sliku*. Odnosno – *prizor*. Tako nešto nisu očekivali. Možda su se nadali, ali očekivali svakako nisu. Usred njihove (mnogo čime istrošene) svakodnevice, *ukazaće se nešto sasvim drugo*. Nešto – *neočekivano*. Novo. Nešto *moćno*. I to ‘*nešto sasvim drugo*’ (tj. *neočekivano*, *moćno*) svima će biti apsolutno očigledno, tj. prepoznatljivo. Tu svima naočigled dato i prisutno. Jasno. Nikakve reči tu neće trebati. Nikakvo dodatno ubeđivanje.

Stvar je tako bila udešena da svakom bude sve jasno. Niko nije posumnjao. Svi su poverovali. Poverovali su u ono što su videli. Čovek veruje svojim

2 Osim političkog saveza Megakle će Pizistratu ponuditi i ruku svoje ćerke. Pizistrat će ponudu prihvatiti, mada će sve učiniti da ne bude dece. Herodot veli da je to bilo zato što je Pizistrat već imao (odraslu) decu, te da je, istovremeno, zazirao od prokletstva za koje se verovalo da još uvek pritiska Megaklov rod Alkmeonida. U početku je Megaklova kćerka a Pizistratova žena sve to krila, da bi na kraju, ipak, sve to došlo i do samog Megakla. Ovaj se zbog toga razljuti i pomiri se sa Pizistratovim protivnicima. Kada je dočuo šta se sve sprema, Pizistrat je dobrovoljno napustio zemlju. O svemu tome detaljnije up. odeljak br. 61 prve knjige *Istorije*.

3 Up. poglavlje br. XIV *Ustava atinskog*.

očima. Naročito kada ima šta da vidi. A Pizistrat se potrudio. Megaklo mu je pomogao. Očima svojih sugrađana doista je imao šta da ponudi. To je i učinio.

Poruka je očigledna: Pizistrat se vratio. Bio je to trijumfalni povratak, povratak političkog izgnanika. Bivši političar osvaja sadašnjost. Nastupa kao pobednik. Kao miljenik (izabranik) bogova. Prethodile su mu *glasine*. Ništa nije ostavljeno slučaju. Masu je valjalo pripremiti za ono što će uslediti. Pizistratovi i Megaklovi ljudi će se oko toga postarati. Gradom se pričalo o Pizistratovom povratku. O boginji koja ga podržava. Koja ga dočekuje na samom ulasku u grad. U svakom slučaju, masa se uskomešala. Ljudi su bili spremni. Očekivali su – *nešto*. Nešto važno.

I, konačno, pred očima zbunjenih Atinjana stajao je Pizistrat. Odmah uz njega bila je atinska lepota, Fija. Vizuelno, bili su par. Činili su *nesumnjivu vizuelnu celinu*. Bili su – *prizor*. Prizor shvaćen kao živa slika u pokretu. Kao ovaploćeni mitski obrazac. Kao – čudo. Fija je (za ovu priliku) bila prikladno obučena. Zapravo – kostimirana. Na sebi je nosila prepoznatljive insignije božanskog identiteta (štit, *koplje, kaciga*). Svojom pojavom je simulirala pojavu velike boginje.

Trud se isplatio. Glasine su učinile svoje. I – odgovarajuća kostimografija. Varka je uspela. Atinjani su ponovo naseli. *Slika ih je prevarila*. Bili su *zavedeni*. Svi su gledali nju (Fiju). Ipak, niko je neće videti. Neće je ni prepoznati. Svi će videti boginju Atenu. Nju će prepoznati. Zajedno s Pizistratom, upravo, će se ona (ne više kao Fija, već kao Atena) provozati kočijom od periferije grada do centralnog trga.

Mit je postao politika. Privid je postao stvarnost. Atinjani nisu imali šanse. Bespovratno su bili uhvaćeni u mrežu privida. Dogodila im se ideologija u svojem najrudimentarnijem mogućem obliku. Svi su bili uvereni da pred sobom (odmah uz Pizistrata) vide boginju. Kao što rekoh, Fiju niko nije video. Svi su videli Atenu. Verovali su, ona je pred njima. Tobože, ona im se ukazala. Došla je u njihovu stvarnost. U njihovu svakodnevicu. Fiju su, naprosto, *prevideli*. Tačnije, nju su *izopštili*.

Dogodila se *forkluzija* elementa svakodnevice. Izostalo je *prepoznavanje*. Na njegovo mesto stupiće mitski entitet, varljiva prikaza boginje. Nju su *prepoznali*. Naravno, Pizistrata su prepoznali. I, obradovali su mu se.

Grupi u nevolji potrebni su heroji. Atinjani su bili grupa u nevolji. Nevolju čini ono što uslovljava priraštaj tenzije i smanjenje izvesnosti. Svaka grupa je na to osetljiva. Atinjani će poverovati da je Pizistrat heroj. Zato su mu se obradovali. Kao što dolikuje, boginji su ukazali božanske počasti. Pizistratu

su poklonili poverenje. On će biti njihov novi izbor. Ako ga bogovi podrže, demagog prestaje da bude političar. On postaje – *vođa*. Zapravo, (kvazi) *heroj*.

Grupa u nevolji želi heroja za vođu. Potencijalno, to je čini nekritičnom, narcistički lako potkupljivom, podložnom raznim uticajima i manipulacijama. U svetu smrtnika heroji su retkost. Tek u politici oni su retkost. Sa ovim nekako treba živeti. Na scenu stupa grupi imanentna iracionalnost, raskorak između *viđenog* i *prepoznatog*. Vođa ne mora biti heroj. Obično i nije tako. Češće, vođa je *paranoik*. Ili – *varalica*. Sam Pizistrat nije bio *paranoik*. Heroj, svakako, nije bio. Bio je *varalica*.

Pitaće neko: može li grupa *razborito* izabrati nekoga ko će je predvoditi? Ko će, naprosto, obavljati tu funkciju. I ništa više. Mora li (nužno) *onaj neko ko obavlja tu funkciju* da bude *vođa*? Dakle, (kvazi) heroj sa harizmom mitskog junaka, odnosno: *paranoik*, ili *varalica*. Odgovor će, bojim se, mnoge uneveseliti. Nužno, ne mora. Ipak, što je grupa u nevolji veća, te što je neizvesnost naglašenija a uz nju i tenzija, raste verovatnoća da će njom ovladati neki *paranoik* ili *varalica*. Tako obično biva.

Kao što rekoh, u svetu smrtnika heroji su retkost.

Želimo li da se uverimo da je tako, za to nam nije potreban Herodot, njegovu priču o Pizistratom dolasku na vlast. Dovoljno je da se osvrnemo oko sebe. Politički prostor oko nas prenapunjen je *paranoicima* i *varalicama*. Razboritost je odavno utihnula. A heroja nigde nema.

Upravo nam je zato onako kako nam je.

Pizistrat se Atinjanima nije dogodio slučajno. Naprotiv. Za grupu, *vođa* (bio on heroj, *paranoik* ili *varalica*) nije slučajna pojava. On ima svoje – *mesto*. To *njegovo mesto* je (bio on heroj, *paranoik* ili *varalica*) zagarantovano logikom ustrojenosti same grupe, njenim stanjem i dinamikom. Njenim odnosom prema neizvesnosti, te pouzdanošću njenih (primarno) narcističkih fortifikacija.

Važne su reči. Važna je priča (sinhronija i dijahronija, pisani i nepisani zakoni). Ništa manje nije važna uobrazilja, fantazmi. U igri je mnogo toga. Pre svega, narcizam. Blizina i daljina. Ono unutra i ono spolja. Imaginarni prizori koji nam se nude. U kojima se ogledamo. Imaginarni prostori. Beskrajno komplikovana igra poistovećenja i razlike.

Hermeneutici smisla *pred-pod-leži* topologija subjektivne (kako individualne, tako i grupne) prostornosti onog *unutra-spolja*. Onog, *blizu-daleko*. Unutrašnji svet, pogotovo u situacijama povišene tenzije i smanjene izvesnosti, traži svoju ekstenziju u spoljašnjost. I obrnuto, traži on i invaginaciju spoljašnjosti u svet unutrašnjosti. Važno *mesto* je tačka preseka centrifugalnih i centripetalnih vektora. To *mesto* je zagarantovano *mesto* za heroja (*paranoika*, ili *varalicu*).

Događa se ogledanje, narcističko saprožimanje subjekta i drugog. Grupe i vođe. Spoljašnjost prekoračuje granice, ulazi unutra. Postaje deo nas. Unutrašnjost metastazira u spoljašnjost. Spoljašnja potpora se transformiše u unutrašnju fortifikaciju. Unutrašnjost se širi. Izlazi iz sebe. Imaginarno, ovladava svetom. Pokorava ga sopstvenoj fikciji.

Grupu drži na okupu njena, formalno manje ili više eksplicirana, *simbolička regulativa*, kao i tome svemu *pod-ležeća dinamika imaginarnih relacija i investicija*. Simboličkoj legislativi grupe sapripadna je njena narcistička *topologija*. Nagonско se u poretku grupe, neizbežno, prepliće s narcističkim, svesno s nesvesnim, individualno s grupnim, unutrašnje sa spoljašnjim.

Kohezivnost grupe nikako nije nužni učinak njene (pretpostavljene) racionalnosti, niti je njena (pretpostavljena) racionalnost ono čime se ta ista grupa primarno rukovodi u procesu svog (u ovom slučaju političkog) odlučivanja. Grupu drže na okupu, čine je rezistentnom na (spoljašnje i unutrašnje) pritiske, orijentišu je i usmeravaju je u prostoru i vremenu, osmišljavaju njeno postojanje u svetu prijatelja i neprijatelja, strukture i procesi koji su determinisani faktorima koji izmiču diskurzivnim okvirima (kritičke) reflektivnosti. Da je tako, to se najjasnije da videti u kriznim situacijama.

Grupa nije puka suma članova. Pre svega, grupa je fantazmatski učinak imaginarno uspostavljenog jedinstva. Imaginarno jedinstvo čini mogućom simboličku unifikaciju. Imaginarnost uspostavljenost jedinstva, koje prethodi svakoj mogućoj simboličkoj regulativi, počiva na spletu unakrsnih (fantazmatski profilisanih) *opažanja i prepoznavanja*. Zapravo – *identifikacija*.

Nije teško pretpostaviti, ta se opažanja i prepoznavanja, tj. poistovećenja, upravo, događaju u dinamičkom međuprostoru koji (*topološki*) objedinjuje (potencijalno uvek rasute) jedinice u *ono paradoksalno nešto* što nazivamo grupom. Tu se, u sferi pomenutog topološkog prostora, događa spontanitet grupe, tu se događa svaka (pa i ona politička) manipulacija grupnom dinamikom. Između ostalog, tu se događa poslovično bitni raskorak između gledanja i viđenja, tj. između opažanja i prepoznavanja. Između gledanja i ogledanja. Između bića i (narcističke) drugosti.

Odatle, sa tog *mesta*, iz zone pomenutog raskoraka, Atinjanima je pošao u susret Pizistrat.

Atinjani su – *gledali*. Atinjani su – *videli*. Gledali su ono što su videli, videli su ono što su *prepoznali kao viđeno*. I tu sve počinje. U – *prepoznavanju viđenog*. Mlada žena (Fija) biva viđena. Tu nema ničeg spornog. Videvši je, Atinjani je prepoznaju kao boginju – *Atenu*. Svima je to bilo očigledno. Sa tim su se svi složili.

Nije mala stvar pred sobom videti boginju. I to ne bilo koju boginju. Već – *Atenu*, veliku zaštitnicu njihovog grada. Bogovi drže do sebe. Ne ukazuju se oni bilo kome. Još će manje oni (besmrtni stanovnici uzvišenog Olimpa)

pružiti podršku bilo kome od smrtnika. Ipak, učine li presedan, to nije mala stvar. I to valja poštovati. Tome se valja prikloniti. Ideologizacija vođe počiva na presedanu.

Vođa nije običan čovek. Zato je – *vođa*. Vođa je uvek drugačiji. On, naprosto, nikada nije kao drugi. On je poseban. Svi su drugi *isti*, samo je on *različit*. Vođa nikada nije sam. On je uvek nečiji izabranik. Od tog nekog (u ovom slučaju, taj *neko* je boginja Atena) on (u ovom slučaju Pizistrat) biva *prepoznat*.

Grupi se događa – *vođa*. Vođi se događa – *grupa*. Između vođe i grupe događa se *ogledanje*. Grupa se ogleda u vođi. Vođa se ogleda u grupi. Stvorena je nova (*virtualna*) stvarnost, kompozitno jedinstvo nastalo (fantazmatskim) združivanjem grupe i vođe. Na scenu stupaju nove strasti. Vreme se ubrzava. Prostor se sužava. Mnogo toga udaljenog (nedostižnog) postaje dohvatljivo.

Dinamika grupe, oposredovana (fantazmatskom) epifanijom vođe, sve više sluti jednu sasvim novu intencionalnost. Vođa je *samo oko* te njene (*virtualne*) intencionalnosti. On je *oko*, zato što u njemu grupa progledava. On je taj koji zna. On je taj koji vodi. Njega valja slušati. Za njim valja ići.

Obični smrtnici su lako zbunjivi, nesigurni i nepostojani.

Vođi je sve jasno. On zna i on je siguran u to svoje znanje. Njegovo znanje nije obično. Ono što vođa zna, smrtnička pamet nikako ne može opovrgnuti. Vođino znanje prevazilazi njegovu ljudskost. Vođa je, upravo zato što je vođa, nešto mnogo više od samog sebe. On je u dosluhu sa višim silama.

Njega podržavaju bogovi. Ili – Bog.

Vođa (čak iako je *varalica*) ima harizmu. To ga (u odnosu na grupu) čini tako drugačijim i tako potrebnim. Bez vođe, grupa je slepa. Bivajući slepa, ona ne zna šta joj je činiti i kuda joj valja ići. Sa vođom ona progledava. Progledavši, ona dobiva jednu sasvim novu teleologiju.

Bez grupe, vođa je niko. Bez vođe, grupa je ništa.

To sve, naravno, ne biva moguće bez mnoštva *idealizacija*. Neminovno, sa tim idealizacijama su povezane (različite moguće) *strukture narcističkog ogledanja*. Za grupu, vođa ne može biti realna figura. Njegova funkcija nije ni simbolička. Za grupu, on je u potpunom poklapanju sa samim sobom. To ga čini najkonkretnijom mogućom fantazmatskom epifanijom fantazije o sopstvenom totalitetu, o moći i o izvesnosti.

Grupa pripada vođi. Vođa pripada grupi. Između njih se uspostavlja jedna duboka narcistička strast. Strast ogledanja. Niti je grupa u stanju kritički razborito da vidi vođu, niti je vođa spreman da se u odnosu na grupu samosvesno decentrira. Za grupu, vođa nije makar ko. On je u prostoru i vremenu oprisutnjena *ideja*.

Za vođu, grupa je zalag njegove sopstvene grandioznosti. Grupa je (fantazmatska) ekstenzija vođinog doživljaja njegovog sopstvenog bića. Zato grupa vođu čini *tako velikim*. Odnosno, toliko većim od samog sebe. Tako mnogo bitnim.

Pogrešno je priču o vođi (naivno-redukcionistički) svoditi na, zdravorazumski tobože tako očiglednu, tezu o njegovoj (pretpostavljenoj) narcističnosti. Vođa nije *vođa* zato što je on narcističan. Njega (primarno) ne čini *vođom* dominantno narcistička struktura njegove ličnosti. Fenomen *vođe* ne spada u domen individualne psihologije. Ili, psihopatologije.

Fenomen *vođe* suštinski pripada psihologiji grupe.

Vođa je *vođa* zato što je njegov odnos sa grupom (ali i odnos koji grupa ima sa njim) *narcističan*. Analogno važi i za grupu: grupa ima vođu zato što je njen odnos sa njim bitno narcističan.

Takav odnos mora biti dvosmeran.

Mesto za vođu je korelat *mesta za boga*. Ili – *Boga*. Neretko, vođi se pripisuju mesijanski atributi. Od njega se očekuje više nego od bilo kog drugog smrtnika. Veruje se (slepo) u njegovu moć, u njegove kapacitete da uspešno izađe na kraj s destruktivnim tendencijama koje postoje unutar same grupe, te u njenom okruženju.

Vođa mobilise rasute pojedince, prikuplja ih u jedinstveno tkivo grupe, on vidi ciljeve i prepoznaje neprijatelje. On dela i druge podstiče na delanje. Vođa (deluje kao da) ima *ideju*. Ili, možemo i tako razmišljati, vođa pripada *ideji*. On je (naročito ako je paranoidan) u njenoj vlasti. Da bi neki vođa, doista, bio *vođa*, on, kao takav, mora biti *vođen*. Otud važnost (tobožnje) boginje.

Ona (Atena) je konkretno *mitsko oličenje ideje*. Svojom varkom, Pizistrat je (zajedno sa Megaklom) uspešno inscenirao njeno prisustvo. Toj svrsi je poslužila kostimirana lepotica Fija. Ona je bila njena (pseudo) *numinozna personalizacija*.

Sve se, dakle, ogleda u (nakakvoj) *ideji*. U njenoj upotrebi ili zloupotrebi. Ta *ideja*, svakako, može *biti luda* (destruktivna, delirantna, kako za njega samoga tako i za grupu krajnje štetna). Ona može i *ne biti luda*. Može (uprkos svojoj virtualnosti, za samu grupu) biti krajnje ubedljiva, čak kreativna i tvoračka. Vizionarska i nova. U svakom slučaju, makar privremeno, stabilizujuća i organizujuća.

Ideju (tj. njenu vrednost) ne određuje nikakva apstraktna forma. Naprotiv, bitni su njeni učinci. Njena teleologija. I njeno nesporno narcističko zaleđe.

Svi smo mi ponekad Atinjani. Budalasti Atinjani što ih je svojevremeno (zajedno sa Megaklom) namagarčio Pizistrat. Zato tako često i sami bivamo

namagarčeni. Brzopleti smo. Nemamo ni snage, ni mudrosti. Nešto u nama uvek je spremno da izgubi pamet u ime sopstvenog (individualnog ili opšteg) narcizma. Ili, kakvog drugog ludila.

Data nam je (makar načelno govoreći) sloboda izbora. Tako funkcioniše politika. Od nas se očekuje da (poput drevnih Atinjana) biramo. Da budemo aktivni i razboriti. Slobodni i odgovorni. Mudri. Istovremeno, u igri je naša iracionalnost, naše nesvesno. I ne samo to. Na sceni je mnoštvo paranoika i varalica. Ljudi se guraju. velika je pometnja. Mnogo je zavisti i beznađa. Nema heroja. Istinski nam nedostaju. Gde je Bog? Mnogo je komešanja, tuposti i pasivnosti. Nedosatju nam ideje.

Tehnologija varanja je uznapredovala. Kakva bi tek danas čuda, uz pomoć medijskih magova, pravili Pizistrat i Megakle?

Mnogo toga se odonda u svetu promenilo. Dogodila se istorija. Ipak, nešto je ostalo isto. Neki bi da budu vođe. Većina bi (poput Atinjana iz priče) da dobije vođu. U njemu da se ogleda. Tako je bilo u vreme Pizistratovo i Megaklovo. Tako je i danas.

Bibliografija:

Aristotle, *The Atheneian Constitution, Eudemian Ethics, Virtues and Vices*, ed. Rackham, H, Loeb Classical Library, Vol. 285 (Harvard University Press, 1996).

Herodotus, *The Persian Wars*, Books 1–2, Loeb Classical Library, Vol. 117 (Harvard University Press, 1926).

Petar Jevremović,
University of Belgrade, Faculty of Philosophy

Narcissism and Leaders

Summary: The paper is dedicated to the *place* that the leader has in a group exposed to a reduced certainty and an increased (internal) tension. An analysis of the story related by Herodotus on how Peisistratos came to power is followed by a theoretical elaboration of group dynamics. In the focus are irrational (narcissistic and psychotic) factors that, together with symbolic codification, determine specific issues of group dynamics. Three types of leaders are discussed: the hero, the paranoiac, and the crook.

Key words: Herodotus, Peisistratos, Psychoanalysis, group dynamics, leader